

Лесько Н.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ДЕТЕКТИВІВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена розкриттю правового забезпечення розшукової діяльності приватних детективів в Україні, яке сприяє збільшенню послуг, які надаються замовникам більш суттєвої допомоги суб'єктам господарської діяльності щодо аналізу фінансового становища позичальників, встановлення здатності реального здійснення фінансових зобов'язань, здійснення превентивних заходів щодо ухилення від сплати заборгованості, і таким чином сприяє підсиленню засад верховенства права у нашій державі. Визначено, що в Україні приватна детективна діяльність на рівні законодавства є нерегульованою. В законах не існує прямої заборони на реалізацію детективної діяльності, проте також не існує й законодавчого її регулювання. Натомість в травні 2012 р. сформували Всеукраїнську асоціацію приватних детективів, а на території держави відкрили детективні агентства, правові підстави та особливості функціонування котрих є досить сумнівними. Діяльність певних детективних агентств на тлі законодавчого вакууму в зазначеній галузі часом трансформується в банальне фіктивне підприємництво і шахрайство. Однак їх поява та розповсюдження на території України, навіть без відповідного правового регулювання, вказує на реальну потребу з боку соціуму в їх діяльності, проте брак контролю і відповідного правового регулювання формує сприятливе підґрунтя для правопорушників. Нерідко вони реєструються як звичайні юридичні контори, однак їхні послуги потенційно здатні виходити за межі закону. Подібні обставини зумовлюють негативні для клієнтів наслідки та потребують виправлення. Крім того, функціонування таких формувань у тіньовій сфері зумовлює несплату податків до бюджету. Деякі нюанси діяльності як державних, так і недержавних детективів відносяться до превентивних щодо злочинності. Зважаючи на недослідженість згаданого вектора та, крім того, правову невизначеність діяльності приватних детективів, наукові дослідження в секторі нормативно-правового забезпечення запобіжної детективної діяльності вважаються актуальними. Це має відношення і до розгляду її нормативно-правового забезпечення. З'ясовано, що приватна детективна (розшукова) діяльність – це специфічна діяльність, що здатна за деяких умов завдати шкоди суспільним інтересам, інтересам держави й обмежити права певних осіб.

Ключові слова: приватні детективи, приватна детективна діяльність, нормативно-правове забезпечення, законопроект, види приватних детективних (розшукових) послуг.

Постановка проблеми. Розвиток і становлення України як сучасної, демократичної й економічно розвиненої держави вимагає розв'язання важких завдань. Найбільш значуще з них – гарантування конституційних прав та свобод громадян, а також їх персональної безпеки. Застосовуючи важливі розробки в галузі приватної детективної (розшукової) діяльності високорозвинених країн світу, нашою державою зроблено деякі кроки стосовно регулювання на законодавчому рівні цієї діяльності, тому що прагне до світового товариства. Наразі згаданий вид діяльності у нашій державі перебуває на етапі формування й простежується введення в Україні приватної детективної (розшукової) діяльності як окремого виду господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дану проблематику досліджували такі науковці як

І. Беззуб, М. Бузало, С. Денисов, О. Євич, К. Калаченкова, С. Мельник, Н. Михаліцька, П. Попов, П. Пригунов, В. Франчук, В. Черков, М. Штангрет та інші. Проте не втрачають актуальності питання стосовно правового регулювання організації приватної детективної діяльності та, крім того, напрацювання практичних пропозицій стосовно реалізації згаданого виду професійної діяльності.

Метою статті є розкриття правового забезпечення розшукової діяльності приватних детективів в Україні.

Виклад основного матеріалу. В Україні приватна детективна діяльність – новий вектор надання послуг у секторі гарантування безпеки й захисту законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб. Вона реалізується для пошуку, збору й фіксації відомостей, розшукування пред-

метів, майна, людей та тварин, виявлення фактів і з'ясування різних обставин на замовлення замовника й відповідно до договору про надання приватних детективних (розшукових) послуг. На сьогодні в Україні функціонує велика кількість приватних розшукових агентств. Проте, зважаючи на брак законодавчого врегулювання їхнього статусу, конкретних прав і обов'язків, багато їх не можуть легалізувати свою діяльність.

Починаючи з 2000 р., постала ціла низка законопроектів щодо приватної детективної діяльності, проте котрі не було ухвалено на рівні законодавства. Але з кінця 2015 р. регулювання реалізації приватної детективної діяльності на рівні законодавства знову стало пріоритетним. Зокрема 28 грудня 2015 р. був зареєстрований проект Закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» № 3726, що подолав довгий шлях і 13 квітня 2017 року його ухвалили, однак 3 травня 2017 р. повернули з підписом Голови Верховної Ради України, й Президент України наклав на нього вето, а 18 грудня 2018 р. Закон відхилили [1].

Згодом, а саме 2 вересня 2019 р., був зареєстрований і включений до порядку денного новий проект Закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» № 1228 (далі – Законопроект № 1228), котрий і вважається предметом дослідження, і котрий 4 лютого 2020 р. повернули на доопрацювання ініціатору внесення. Згідно із Законопроектом № 1228, приватною детективною (розшуковою) діяльністю вважається дозволена Міністерством внутрішніх справ України підприємницька діяльність приватних детективів чи об'єднань приватних детективів з надання замовникам на платній договірній основі детективних послуг для захисту їх законних прав і інтересів. Названа діяльність ґрунтується на принципах верховенства права, законності, диспозитивності, об'єктивності й справедливості, додержання прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, поваги до людської гідності, доброчесності, незалежності суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності, конфіденційності й збереження професійної таємниці, співдії з правоохоронними органами, органами державної влади й органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями й громадянами [2].

Відповідно до Пояснювальної записки до проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» № 1228, цей Проект Закону встановлює й регламентує: форми й право-

вий статус суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності; механізм видачі свідоцтва про право на провадження приватної детективної (розшукової) діяльності; типи детективних послуг, які суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності можуть надавати, права й обов'язки згаданих суб'єктів; питання підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації персоналу, що реалізує приватну детективну (розшукову) діяльність; механізм одержання дозволу на придбання, зберігання та використання спеціальних засобів й умови їх використання; проведення контролю за роботою суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності [3].

Згідно із Законопроектом, приватним детективам під час реалізації приватної детективної (розшукової) діяльності заборонено видавати себе за суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, працівників правоохоронних органів, представників інших державних органів. І, крім того, суб'єктам приватної детективної (розшукової) діяльності не дозволено виконувати оперативно-розшукові заходи, зараховані законом винятково до компетенції оперативних підрозділів, визначених статтею 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [7].

Ця норма зумовлює протиріччя, тому що делегує суб'єктам приватної детективної (розшукової) діяльності права на проведення розшуку та водночас їм це забороняє. Причини заборони реалізації оперативно-розшукових заходів приватним детективам зводяться до відсутності закону, котрий регулював би порядок проведення таких заходів. Потреба ухвалення такого закону, в разі делегування повноважень детективу стосовно розшукових дій, спричинена тим, що згадані вище заходи, а конкретніше метод їх досягнення, частіше вимагає порушення прав іншої особи, проте це може бути винятково на користь національної безпеки, економічного блага й прав людини.

Статтею 32 Конституції України наголошується, що нікому не дозволено втручатися в його особисте та сімейне життя, окрім ситуацій, що визначені в Конституції України. Не дозволяється збирати, зберігати, застосовувати й розповсюджувати конфіденційні дані про особу, не отримавши її згоду, окрім ситуацій, встановлених законом, і тільки в інтересах національної безпеки, економічного блага й прав людини [8]. Піклуючись про гарантування конституційних прав і свобод людини, українським законодавством напрацьована складна система діяльності правоохоронних органів. В процесі реалізації

оперативно-розшукової діяльності не дозволяється порушення прав і свобод людини, а також юридичних осіб. Деякі обмеження цих прав і свобод містять виняткові та тимчасові особливості та їх можна використовувати тільки відповідно до рішення слідчого судді для з'ясування, запобігання або припинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину та у випадках, що передбачені законодавством України, для захисту прав і свобод інших осіб, безпеки соціуму.

Ухвалення рішення про здійснення оперативно-розшукових заходів персоналом, який проводить оперативно-розшукову діяльність, подання і розгляд певних клопотань, здійснення оперативно-розшукових заходів, закріплення і застосування їх наслідків, здійснення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді й решта питань їх здійснення врегульовуються відповідно до положень Кримінального процесуального Кодексу України [9]. В разі порушення регламенту Кримінального процесуального Кодексу України настає відповідальність відповідно до чинним законодавством. Контроль за дотриманням законів в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності виконують органи прокуратури. Такий підхід адекватний вимогам Основного Закону України, передбачає запобігання й недопущення порушення конституційних прав людини під час проведення оперативно-розшукових заходів працівниками оперативно-розшукової діяльності.

Крім того, варто наголосити, що приватна детективна (розшукова) діяльність вважається підприємництвом, яке безпосередньо походить із власне правового визначення, закріпленого п. 4 ч. 1 ст. 1 Законопроекту № 1228, тому що реалізується через надання послуг вартісного плану для одержання прибутку. Згідно з ч. 2 ст. 3 Господарського кодексу України, підприємництво – господарська діяльність, яка провадиться з метою досягнення економічних та соціальних ефектів і для отримання прибутку [10].

До того ж за традицією виокремлюють серед особливостей господарської діяльності: обмежене коло суб'єктів (встановлених статтею 2 Господарського кодексу України); синтез приватних і публічних інтересів; матеріальну сутність цих відносин (іншими словами, суспільне виробництво та реалізація (оборот) суб'єктами господарювання продукції – виготовлення товарів, здійснення робіт, надання послуг). Доречно розглянути названі особливості окремо в розрізі реалізації такої господарської діяльності як приватна детективна (розшукова) діяльність.

Стосовно державної реєстрації й надання дозволу для зайняття приватною (детективною) розшуковою діяльністю варто наголосити, що в господарських відносинах щодо цього задіяні органи державної влади, зокрема Міністерство внутрішніх справ України. Так, відповідно до ст. 8 Законопроекту № 1228 видача свідоцтв про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю видається Міністерством внутрішніх справ України [12]. Натомість у Законопроекті від 28 грудня 2015 року № 3726 видача таких свідоцтв входила до компетенції Національної поліції України [13]. Таким чином Верховною Радою й авторами Закону продемонстровано світу, що в нашій країні головними вважаються ті підходи до законодавства, що ухвалені в розвинених країнах.

При цьому в п. 1 ч. 4 ст. 5 Законопроекту № 1228 йдеться, що приватний детектив з-поміж всіх решти прав володіє правом реалізувати приватну детективну (розшукову) діяльність як фізична особа-підприємець чи разом із іншими приватними детективами через започаткування об'єднання приватних детективів [14]. Це право спричиняється конституційними правами особи, в тому числі стосовно права на підприємницьку діяльність, що не забороняється законом (ст. 42 Конституції України) [15].

Варто зауважити, що приватна детективна (розшукова) діяльність – це специфічна діяльність, що здатна за деяких умов завдати шкоди суспільним інтересам, інтересам держави й обмежити права певних осіб. Через це для гарантування здійснення єдиної державної політики в секторі гарантування захисту економічних та соціальних інтересів держави, соціуму й деяких споживачів доречно включити цю діяльність у перелік видів господарської діяльності, які підпадають під ліцензування.

До того ж слід сконцентрувати увагу на доказовій силі відомостей, що отримані приватними детективами й можуть бути знівельовані вимогою закону на одержання письмової чи усної згоди на збір або зберігання таких відомостей, тому що доведення в суді факту, що особа надала дозвіл в усній формі, вважається доволі проблематичним і що таке визначення здатне зумовити зловживання приватними детективами своїми повноваженнями.

Законодавче врегулювання приватної детективної діяльності відповідно до принципів строго додержання конституційних прав і свобод людини й громадянина буде сприяти збільшенню послуг, які надаються замовникам більш сутте-

вої допомоги суб'єктам господарської діяльності щодо аналізу фінансового становища позичальників, встановлення здатності реального здійснення фінансових зобов'язань, здійснення превентивних заходів щодо ухилення від сплати заборгованості, і таким чином буде сприяти підсиленню засад верховенства права у нашій державі.

Формування сучасного громадянського суспільства потребує утворення відносин нового характеру в усіх галузях життя та діяльності держави. Приватна детективна діяльність – один з результативних засобів гарантування безпеки та прав людини в сучасних реаліях. Розвиток такого виду професійної діяльності у сфері безпеки дасть змогу нашій країні та соціуму зробити ще один крок у напрямку повної інтеграції до ЄС.

Формування дієвого механізму взаємодії є вигідним як суб'єктам приватної детективної діяльності, так і правоохоронним органам. І перші, й другі під час своєї діяльності одержують велику кількість різних відомостей, що у випадку обміну здатне допомогти покращити ефективність їх діяльності. Основна характерна ознака такого механізму взаємодії – те, він має діяти винятково в правовому розрізі. Таким чином, здійснюючи узагальнення поданого вище, можливо дійти висновку щодо великого значення діяльності приватних детективів (агентств, бюро) в секторі протидії злочинності, гарантування безпеки громадян, підприємств та держави загалом. На прикладі іноземних держав ми простежуємо, як цей інститут, що наразі, на жаль, в Україні на рівні законодавства не врегульований, функціонує й ефективно діє паралельно з державними правоохоронними органами інших країн, не зумовлюючи ні «хаосу», ні будь-яких колізій в державній правоохоронній діяльності. Водночас, на нашу думку, вітчизняне законодавство України має самостійно пройти шлях становлення в напрямі врегулювання суспільних відносин, що мають зв'язок із приватною детективною діяльністю, беручи до уваги існуючий законодавчий і практичний досвід іноземних держав. В згаданому процесі, переконані, варто неодмінно зважати на особливості правової системи нашої країни, характер українського менталітету, ступінь правосвідомості громадян та ін. [16].

Абсолютно зрозуміло, що започаткування, організація, розвиток та провадження в Україні приватної детективної діяльності – незворотній процес, й через це штучне та затяжне його гальмування з огляду на відмову врегулювання вітчизняним законодавством непоправно шкодить не тільки наявним суб'єктам приватної детективної (розшу-

кової) діяльності й тим громадянам, котрі би бажали провадити таке підприємництво й побоюються якраз через брак спеціального закону, а також державним інтересам й іміджу України на міжнародній арені. Також в Україні детективна діяльність має реалізуватися на основі Конституції України, спеціального Закону, який би регулював приватну детективну діяльність, інших законів і підзаконних нормативно-правових актів. Нормативно-правове забезпечення детективної діяльності дозволить: легалізувати приватну детективну діяльність, котра наразі по суті реалізується в Україні, гарантуючи її контроль зі сторони держави й прокурорський нагляд; суттєво покращити змоги громадян України, а також їхніх об'єднань щодо захисту своїх законних інтересів, конституційних прав і свобод; сформувати законодавчий базис для організації нових робочих місць; примножити надходження до бюджету через сплату податків суб'єктами приватної детективної діяльності; посилити відповідальність правоохоронних органів держави щодо питань реагування на запити громадян і соціуму; започаткувати процес інтеграції приватного детективного підприємництва України у діяльність Всесвітньої Асоціації Детективів; покращити імідж України як правової країни з-поміж цивілізованих світових держав [17].

Висновки. Отже, ухвалення Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» сформує потужну основу для розвитку цивілізованого ринку детективних послуг. Існування спеціального Закону стосовно регулювання правовідносини в секторі детективної діяльності сприятиме гарантуванню єдиної державної політики в детективній діяльності. Водночас треба розуміти, що детективні структури не мають замінювати або перебирати на себе функції державних правоохоронних органів. Саме міцне співробітництво цих суб'єктів у рамках визначених чинними законодавчими актами повноважень буде сприяти розвитку цілісної системи захисту інтересів фізичних і юридичних осіб у країні. Основуючись на здійсненому дослідженні, вважаємо доречним: додавання приватної детективної (розшукової) діяльності до переліку видів господарської діяльності, які підпадають під ліцензування; і з огляду на досвід високорозвинених закордонних держав введення етичного професійного кодексу, котрий би передбачав моральні норми та правила поведінки й діяльності приватних детективів, в тому числі в складних обставинах, щодо підвищення статусу приватних детективів у соціумі, формування довіри до детективних агентств.

Список літератури:

1. Проект закону України №3726 від 30.08.2019 року «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580.
2. Проект закону України № 1228 від 02.09.2019 року «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1228&skl=10.
3. Пояснювальна записка до Проекту закону України №1228 від 02.09.2019 року «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1228&skl=10.
4. БеззубІ. Приватна детективна діяльність: українські реалії та зарубіжний досвід. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2930:privatna-detektivna-diyalnistukrajinski-realiji-ta-zarubizhnij.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року № 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
6. Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 р. №2-рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України (Справа №1–9/2012). *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 2-рп/2012.
7. Проект закону України № 1228 від 02.09.2019 року «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1228&skl=10.
8. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
9. Бузало М.П., Денисов С.Ф., Кириченко О.В. Детективна діяльність: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 192 с.
10. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
11. Євич О.С., Калаченкова К.О. Приватна детективна (розшукова) діяльність як новий вид господарської діяльності в Україні. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2020. № 122. С. 167-172.
12. Проект закону України від 02 вересня 2019 року № 1228 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1228&skl=10.
13. Пропозиції Президента до Закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» від 28 грудня 2015 року № 3726. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580.
14. Проект закону України від 30.08.2019 року №3726 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580.
15. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
16. Черков В.О., Попов П.О. Приватна детективна діяльність у розвинутих країнах світу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2010, Вип. 2, С. 248-259.
17. Франчук В.І., Михаліцька Н.Я., Пригунов П.Я., Мельник С.І., Штангрет М.І. Детективна діяльність у сфері економічної безпеки: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 132 с.

Lesko N.V. LEGAL SECURITY OF INVESTIGATIVE ACTIVITIES OF PRIVATE DETECTIVES IN UKRAINE

The article is devoted to the disclosure of the legal support for investigative activities of private detectives in Ukraine, which contributes to the increase of services provided to customers of more significant assistance to subjects of economic activity regarding the analysis of the financial situation of borrowers, establishing the ability to actually fulfill financial obligations, and the implementation of preventive measures against payment evasion debts, and thus contributes to strengthening the foundations of the rule of law in our country. It was determined that private detective activity in Ukraine is unregulated at the level of legislation. There is no direct ban on the implementation of detective activity in the laws, but there is also no legislative regulation of it. Instead, in May 2012, the All-Ukrainian Association of Private Detectives was formed, and detective agencies were opened on the territory of the state, the legal grounds and features of which are rather dubious. The activity of certain detective agencies against the background of the legislative vacuum in the specified field sometimes transforms into banal fictitious entrepreneurship and fraud. However, their appearance and distribution on the territory of Ukraine, even without appropriate legal regulation, indicates a real demand from society for their activities, however, the lack of control and appropriate legal regulation forms a favorable basis for offenders. Often they are registered as ordinary law offices, but their services can potentially go beyond the law. Such circumstances lead to negative consequences for customers and need to be corrected. In addition, the functioning of such formations in the shadow sphere leads to non-payment of taxes to the budget. Some nuances of the activity of both state and non-state detectives are preventive in relation to crime. Considering the lack of investigation of the mentioned vector and, in addition, the legal uncertainty of the activities of private detectives, scientific research in the sector of regulatory and legal support of preventive detective activities is considered relevant. This is also related to consideration of its regulatory and legal support. It was found that private detective (investigative) activity is a specific activity that can, under certain conditions, harm public interests, the interests of the state, and limit the rights of certain individuals.

Key words: private detectives, private detective activity, regulatory and legal support, draft law, types of private detective (search) services.